

Frankenstein

Det var forbløffende nok en danmarkspremiere, da TV i december viste den berømteste af alle horrorfilm, James Whales »Frankenstein«. Den rørende beretning om det navnløse monster blev af uransagelige grunde anset for at være for stærk for danskerne i 1931. Filmen hører til den gruppe horror-film der opererer med homunculus-temaet; det kunstige menneske optræder i tyske ekspressionist-klassikere som »Golem« og »Metropolis«, og har fået en renæssance i science fiction-filmens robotter fra »The Day the Earth Stood Still« til »2001«. Men ingen har opnået Frankenstein-monsterets popularitet og berømmelse. Mary Shelley, gift med den engelske digter, skrev sin vidtløftige og »gotiske« roman om Frankenstein og hans selvskabte menneske med det hæslelige ydre i 1818, ifølge gothic-specialisten Mario Praz som en slags allegori over ægtemanden, »who also tried to pry into the hidden laws of nature«. Den var allerede blevet filmatiseret i 1910 og dramatiseret, og det var teaterstykket som var det umiddelbare grundlag for Universals film; det var oprindeligt meningen, at den skulle instrueres af Robert Florey som (ifølge Spears, Hollywood: The Golden Era, men ukrediteret) skrev manuskriptet, men man lod englænderen Whale lave den med den relativt ukendte Boris Karloff i hovedrollen (som ikke er titelrollen!). Det blev et gennembrud for instruktør og stjerne samt for monsterfiguren som sådan; den blev fulgt op af den mindst lige så ypperlige »The Bride of Frankenstein« (35), også af Whale og »Son of Frankenstein« (39), begge med Karloff men den sidste instrueret af Rowland V. Lee, og fænomenet fortsatte i mere og mere absurde variationer med skiftende monstre: »Abbott and Costello Meet Frankenstein«, »I Was a Teenage Frankenstein«, »Frankenstein Versus the Space Monsters« . . .

Grev Frankenstein er ligesom troldmandens lærling: han piller ved naturens gåder, sætter kræfter i gang som han ikke kan kontrollere. Ligesom i »Golem« og i »2001« skaber mennesket en kunstig skabning, som skal være en slave men som på et tidspunkt ophører med at være loyal over for sin skaber og herre. Filmen bruger denne moralske fabel til at fortælle om ondskaben; monsteret har ved en fejltagelse fået en anormal »forbryderhjerne«, hans ondskab er altså tilsyneladende medfødt (hvis man da ellers kan tale om fødsel), men filmen opgiver hurtigt at forfølge denne idé; tværtimod vises monsteret fra begyndelsen som et følsomt, sart omend muskelstærkt væsen, en slags Kaspar Hauser der pludselig vågner op i en fremmed og fjendtlig verden. I virkeligheden er »Frankenstein« en film om opdragelse: monsterets ondskab skyldes nemlig først og fremmest den behandling det udsættes for. Ligesom i Mary Shelleys roman er det de uforstå-

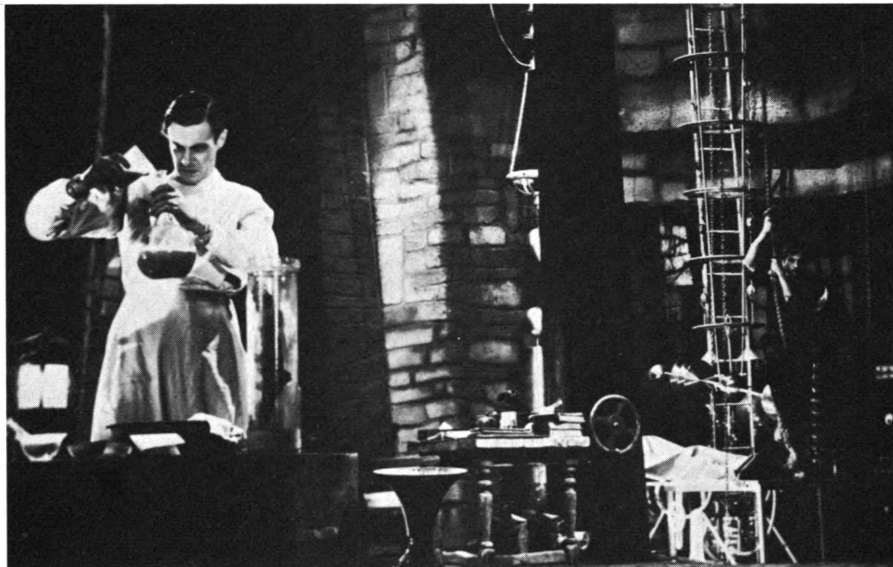
ende omgivelser, som fremkalder dets aggressivitet; »I was benevolent and good; misery made me a fiend. Make me happy, and I shall again be virtuous . . . My soul glowed with love and humanity; but am I not alone, miserably alone? . . . If the multitude of mankind knew of my existence, they would arm themselves for my destruction. Shall I not then hate them who abhor me?« siger monsteret til Frankenstein i bogen. Ingen viser det forståelse. I filmen er det Frankensteins stygge assistent, Fritz, som piner og plaget det, skønt det fra begyndelsen ikke optræder aggressivt mod ham, og selv det som især fremkalder landsbybefolkningens lynchstemning, den lille piges død, synes at være en ulykke; monsteret har simpelthen smidt pigen i vandet, da der ikke var flere blomster at smide ud. Oprindeligt skulle dette også være fremgået klart af filmen, men – ifølge Paul

Stills/to scener fra »Frankenstein« – øverst er videnskabsmanden Dr. Frankenstein i gang med sine eksperimenter; derunder Frankensteins monster, der drilles af Frankensteins assistent.

Jensen i »Film Comment«, Fall 1970 – blev det ændret, således at sekvensen afsluttes med et brat, ildevarslende cut-away, som antyder det værste. I filmen er det ellers kun den lille pige som ikke umiddelbart forfærdes ved synet af det sjuksket sammensyede monstrum, et træk som synes lånt fra »Golem« hvor det er et uanfægtet barn som pacificerer Paul Wegeners uhyggelige ler-gigant. I den næste Frankenstein-film er det da også en blind eremit, som viser monsteret venlighed og forståelse. Filmen spiller også på den traditionelle effekt: konfrontationen monster og yndig, hjælpeløs kvinde, men ligesom i »Golem«, »Dr. Caligari«, »King Kong« og »The Day the Earth Stood Still« synes det dæmoniske væsen at være beundrende ærefrygt for den smukke.

Ud af den oprindelige fabel om det fatale resultat af at gå Skaberens i bedene har Whale lavet en charmerende og velfortalt historie om verdens fjendtlighed mod de anderledes, om de hæsleliges tragedie: at blive gjort til monstre.

Peter Schepelern.

■ FRANKENSTEIN

Frankenstein. USA 1931. **Dist/P-selskab:** Universal. **Ex-P:** Carl Laemmle. **P:** Carl Laemmle, Jr. **As-P:** E. M. Asher. **Instr*:** James Whale. **Manus:** Garrett Fort, Francis Edward Faragoh. **Adapt:** John L. Balderston. **Efter:** skuespil af Peggy Webling og roman af Mary Wollstonecraft Shelley. **Dramaturg:** Richard Schayer. **Foto:** Arthur Edeson. **Klip:** Maurice Pivar (Sup), Clarence Kolster. **Ark:** Charles D. Hall/Ass: Danny Hale. **Musik:** David Broekman. **Tone:** C. Roy Hunter. **Makeup:** Jack Pierce. **Sp-E:** Frank Graves, Kenneth Strickfadden, Raymond Lindsay. **Kons:** Dr. Cecil Reynolds. **Medv:** Colin Clive (Henry Frankenstein), Mae Clarke (Elizabeth), John Boles (Victor Moritz), Boris Karloff (Frankensteins uhyre), Frederick Kerr (Baron Frankenstein), Edward Van Sloan (Dr. Waldman), Dwight Frye (Fritz, Henry Franksteins assistent), Lionel Belmore (Vogel, borgmesteren), Marilyn Harris (Lille Maria), Michael Mark (Ludwig, Marias far), Arletta Duncan (Brudepige), Pauline Moore (Brudepige), Francis Ford (Kandidat ved forelæsning/Såret landsbyboer). **Længde:** 68 min. **Prem:** TV 8.12.72.

* Oprindelig var Robert Florey udpeget som filmens instruktør, og Bela Lugosi var tiltænkt rollen som Franksteins uhyre. Efter sekvens fra en drejebog skrevet af Florey optog denne en prøvefilm med Lugosi (i dekorationerne til »Dracula«), men da Lugosi derefter sagde nej til rollen, blev projektet midlertidigt henlagt. Ideen med at lade Franksteins assistent Fritz stjæle hjernen mærket »abnormal brain« stammer fra Robert Florey, oplyser Paul Jensen i »Film Comment«, Fall 1970, mens Jack Spears i »Hollywood: The Golden Era«, 1971, oplyser, at også meget andet i filmen baserer sig på Robert Floreys oprindelige manuskript: »Many of the basic incidents of the picture – lacking in the novel – were born in Florey's imagination, notably: the unwitting substitution of a diseased brain in the monster; the half-insane hunchback assistant... and the stunning array of electrical equipment used so effectively during the storm when the monster comes to life. From the unique architecture of a Van der Kamp pastry shop across from his apartment on Ivar Street, Florey found the inspiration for the grotesque old mill where the monster is burned to death«.

Forsinkede blomster

Det var ikke så mærkeligt, at kendere af Sovjet-filmen begyndte at spidse øren – eller hvad det nu er man spidser ved en sådan lejlighed – ved meddelelsen om, at dansk TV den 11. januar i år ville vise en Abram Room-film, vel at mærke en ny Room-film, indspillet i 1969. Abram Room er født i 1896, og man regnede med, at han havde afsluttet sin egentlige karriere som instruktør i 1956 med »Hjertet slår atter« (Serdtjsje bjetsja vnovij), et lægedrama efter manuskript af A. Galitch. Senere havde han kun medvirket som konsulent ved nogle sovjetiske teaterfilmatiseringer, holdt forelæsninger ved Filmakademiet i Moskva og arbejdet for Gosfilmfond. Fjerde bind af »Sovjetskije chudojstvennii filmi«, der med rette regnes for et af verdens mest grundige og pålidelige opslags- og registringsværker, har overhovedet ikke Room med i sit index. Bd. 4. løber fra 1958 til -64. Og jeg har heller ikke andet steds kunnet finde spor af, at Room senere skulle have instrueret film, indtil »Tsveti zapozdali« (Forsinkede blomster) kom i 1970, hvor Room altså har været 74 år gammel.

Ville han, der engang var blandt den sovjetiske stumfilms kendte instruktører, og som i 1927 rystede verden – eller i alt fald Europa – med filmen »Seng og Sofa« (originaltitel »Tretja Meschanskaja« eller »Ljubov vtrojem« – Mesjanskij-gaden nr. 3 eller Kærlighedstrekan-

Still/scene fra Abraham Rooms »Forsinkede blomster«.

ten) nu i sin livsaften præstere et come back? Ville han, vesteuropæeren og freudianeren indenfor russisk film frem for nogen – han der senere efter den forbudte »Strogij junoscha« (Den stærke ungdom) fra 1934–35 blev blacklisted af Stalin og i fem år ikke fik lov til at instruere film – måske nu tage en eller anden form for revanche?

Dersom nogen har næret forhåbninger i den retning, må de være blevet dybt skuffet. Ser man på Abram Rooms filmarbejde fra 1939 og frem til 1956, så giver det nu heller ikke større grund til at nære sådanne forhåbninger. Da han vendte tilbage til filmarbejdet i 1939 havde han resigneret. Som så mange af tyvernes himmelstormere i såvel Sovjet-Unionen som f. eks. Weimarrepublikken havde han indordnet sig under forholdene og forsøgte nu blot at gøre sig gældende som personinstruktør og en mand med sans for dekorationsstil. Her kom hans mangeårige arbejde indenfor teatret ham til gode. Da han i 1953 indspillede sin første farvefilm »Sølvtagere«, (Serebristaja pilj) med Eisensteins gamle fotograf Eduard Tissé bag kameraerne (det var også Tissés første arbejde i farver) røbede han også sans for at arbejde med dette medium. Da »Forsinkede blomster« er en farvefilm, kunne man måske her have fornemmet et og andet om Rooms evner på sine gamle dage indenfor dette felt. Men da TV ikke som bebudet sendte filmen i farver, men i sort-hvid, blev også denne mulighed os beskåret.

For det publikum, for hvem Abram Room kun er et navn fra filmhistorien, har denne præsentation derfor næppe kunnet give blot den ringeste fornemmelse af, hvad Room engang var. På den anden side kan instruktøren dog næppe være den, der udelukkende kan dables for dette lidt forstemmende re-

sultat. Den Tjehhov-novelle, over hvilken filmen er bygget, er et absolut umodent ungdomsarbejde med stærke selvbiografiske indslag, så personlige, at det har virket hæmmende på forfatteren. Anton Tjehhov, der var født i Taganrog i 1860, var søn af en tidligere livegen bonde, der imidlertid havde slået sig op som købmand og fået råd til at sende sønnen til Moskva for at studere, og i 1884 var Anton Tjehhov blevet læge. Han praktiserede nogle år, men snart tog hans litterære virksomhed, der allerede var startet i studentehærene, overhånd, og han opgav lægegerningen. Dr. Toporkov i »Forsinkede blomster« er altså et klart selvportræt. Også han er søn af en livegen, i dette tilfælde et tyende hos adelsfamilien Prikonskij. Kærlighedshistorien mellem dr. Toporkov og den unge adelsfrøken Marija Prikonskaja bygger sandsynligvis på en eller anden ungdomsoplevelse, som i Tjehhovs – umodne – digtning er blevet forlenet med et tragisk-romantisk skær. Ganske vist genfinder man grundelementerne i dette drama i adskillige af Tjehhovs senere værker, f. eks. »Damen med hunden« (Dama s sobatskchoi), som Kheifits filmede i 1959, men da er forfatteren nået frem til kunstnerisk modenhed og forfinelse. Noget i denne ungdommeligt-uafklarede Tjehhov-novelle må vel have fængslet Abram Room, siden han har afbrudt sit otium for at skabe denne film. Det ligger nær at gætte på en nogenlunde parallelt løbende ungdomsoplevelse hos instruktøren, men mere end gæsteri kan det ikke blive.

Rooms sans for personinstruktion og miljøtegning fornægter sig heller ikke i denne film. Som typer er personerne ægte. Dr. Toporkov forlader kone og hjem og tager den dødsmerkede Marija med til den franske riviera, og under det Store Bal dør hun i hans arme til tonerne af Berlioz's »Symphonie Fantastique«.

Abram Rooms sidste »store« film var »Spøgelset, som ikke vender tilbage« (Prividenja, kotoroje ne vozvrascchajetsja – 1929) efter Henri Barbusse's roman »Le revenant qui ne revient pas«, bedre kendt i Vesten under sin tyske titel »Menschenarsenal«. (En film som Film-museet stadigvæk skylder os at præsentere, man har i mere end 10 år ligget med en kopi). Efter at have set »Forsinkede blomster« må man med beklagelse konstatere, at den gamle Abram Room altså heller ikke er vendt tilbage. Det kunne man ellers godt have undt både instruktøren og hans publikum. Voila! – Le revenant ne revient pas.

Børge Trolle.

■ FORSINKEDE BLOMSTER

Tsvety zapozdaliye. **Eng. titel:** Belated Flowers. USSR 1969. **P-selskab:** Mosfilm. **Instr/Manus:** Abram Room. **Efter:** novelle af Anton Tjehhov. **Foto:** Leonid Krainenkov. **Farve:** Sovcolor. **Musik:** Berlioz' »Symphonie Fantastique« udvalgt af Abram Room. **Medv:** Olga Zhizneva (Grevinde Prikonskij), Irina Lavrentjeva (Baronesse Marusja), Valeri Zolotukin (Jegoruska Prikonskij), Alexander Lazarev (Dr. Toporkov), Inna Uljanova, Irina Sjajlapina, Alexander Khanov. **Længde:** 101 min., 2772 m. **Prem:** TV 11.1.73.